

Heljo Pikof

Kultuurikomisjoni esimees

Riigikogu kultuurikomisjon

kultuurikomisjon@riigikogu.ee

Teie: 26.09.2023

Meie: digitaalallkirjas nr 1-8-2/23/54

Arvamus koolieelse lasteasutuse seaduse, kutseõppeasutuse seaduse ning põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse muutmise seaduse 231 SE eelnõule

Lp Heljo Pikof

MTÜ Lastekaitse Liit tänab Riigikogu kultuurikomisjoni võimaluse eest esitada arvamus koolieelse lasteasutuse seaduse, kutseõppeasutuse seaduse ning põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse muutmise seaduse 231 SE eelnõule (edaspidi tekstis nimetatud ka *eelnõu*). Lastekaitse Liit leiab, et eelnõus toodud muudatused on põhjendatud, rõhutades jätkuvalt, et seaduse jõustumisel on **vaja muudatust rakendada võimalikult kiiresti, samas ka järgides lapse õigusi**.

Vastavalt ÜRO Lapse õiguste konventsioonis, Euroopa Liidu põhiõiguste hartas ja lastekaitse seaduses sätestatule peab riik seadma igas otsuses esikohale lapse huvid. Seega tuleb iga lapsi puudutava otsustuse planeerimisel kaaluda selle mõju lapse huvidele ning langetada otsustus üksnes juhul, kui ollakse kindel selle positiivses mõjus. Lapse huvide ja õiguste esikohale seadmine, ebavõrdse kohtlemise keeld, lapse ellujäämise ja arengu tagamine ning tema seisukohtadega arvestamine on lapse õiguste konventsiooni üldpõhimõtted, millest tuleb lähtuda ka koolieelse lasteasutuse seaduse, kutseõppeasutuse seaduse ning põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse muutmisel iga sätte väljatöötamisel.

Seletuskirjas on rõhutatud, et eelnõu kiireloomulisus tuleneb sellest, et riik peab looma probleemi lahendamiseks sobiva õigusliku lahenduse võimalikult kiiresti, kuna regulatsiooni viibimine toob kaasa selle, et paljudes koolides ei ole enam võimalik õppima võtta uusi õpilasi, kes selles konkreetses koolis õppida soovivad, sest koha on hõivanud õpilased, kes tegelikkuses õppe- ja kasvatustööst osa ei võta. **Kuigi eelnõude koostamine ilma VTK'd koostamata ei ole hea**

praktika, jääb Lastekaitse Liit lootma, et kiireloomulisena leiavad lahenduse ka paljud teised probleemid, millele on erinevad osapooled tähelepanu juhtinud¹. Näiteks erivajadustega lastega perekondade mitmekülgne toetamine² või UA sõjapõgenike lastele täiendava keeleõppe (sh mitteformaalsetes lahendustes) tagamine.

Tunnustusväärne on eelnõuga taotletav õigusselgus. Samas Lastekaitse Liit rõhutab, et käesoleva eelnõuga **kavandatavate muudatuste edukuse võti on mitmekülgnes ja järjepidevas teavituses**. Siin on oluline kõikide osapoolte pingutus, et teavituse vähesuse tõttu ei saaks riivatud lapse õigused. Ühiskonnas tervikuna on tihti probleemiks madal teadlikkus oma õigustest, nüüd tuleb sõjapõgenike puhul siia lisada veel võõras keele- ja kultuuriruum. On vähetõenäoline, et UA sõjapõgenikud otsivad/leiavad infot Ametlikest teadeannetest. **Vajalik on sihtgrupi poolt eelistatud kommunikatsioonikanalite ja –viiside kasutamine.**

Paraku ilmnevad eelnõus **taaskord kitsaskohtadena andmete ja alusuuringute puudumine**, mis on viimastel aastatel seadusloomes pidevalt probleemiks, ning millele Lastekaitse Liit juhtis mh tähelepanu juba 2015 ÜRO Lapse õiguste konventsiooni täiendavas aruandes³ ja millele osundas ka ÜRO Lapse Õiguste komitee 2017 aastal lõppjärelustes Eesti teise kuni neljanda perioodilise aruande kohta⁴. Seega **riigil on vaja pöörata suuremat tähelepanu andmete süsteemsele kogumisele**. Eelnõus paraku ei ole viidatud alusuuringutele, ega relevantsele statistikale, korduvalt on sihtgrupile viidatud ebamääraselt, eeldades nii grupi suurust (*eelduslikult on paljudes välisriigist saabunud ning siit lahkunud peredes nii kooliealisi kui ka koolieelses eas lapsi*) kui omistades põhendamata käitumismustreid (*ei ole alust arvata, et isikud, kes lahkuvad Eestist kooli ja kooli pidajat teavitamata ning avaldust koolist väljaarvamise kohta esitamata, teeksid seda koolieelsete lasteasutuste puhul*). Jääb selgusetuks, miks andmeid koguti üksnes munitsipaalkoolide kohta (andmed esitas 76 KOV'i 79st), kuid mitte riigi- ja erakoolidest (seletuskiri lk 11).

¹ Loe lähemalt: https://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2022/05/lok_soovitused_eesti_keeles.pdf

² Loe lähemalt: <https://epl.delfi.ee/artikkel/120094940/puuetega-laste-vanemad-me-enam-ei-jaksa-voidelda-oma-laste-õiguste-est>

³ Loe lähemalt: <https://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2016/02/%c3%9cRO-LAPSE-%c3%95IGUSTE-KONVENTSIOONI-T%c3%84IENDAV-ARUANNE.pdf>

⁴ Loel lähemalt: https://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2022/05/lok_soovitused_eesti_keeles.pdf

Praegu tuleb tõdeda, et **taaskord ei ole järgitud kaasamise hea tava**, st eelnõu sihtgruppi puudutavate otsuste kujundamisesse ei ole kaasatud sihtgrupi (põgenike) esindajaid ega sihtgrupi huvide eest seisvaid organisatsioone. Seega palub Lastekaitse Liit **kaasata eelnõule arvamuse andmiseks ka Eesti Pagulasabi, kui pagulaste õiguste ja heaolu eest seisvat huvikaitseorganisatsiooni.**

Alljärgnevalt on toodud Lastekaitse Liidu täiendavad tähelepanekud ja ettepanekud koolieelse lasteasutuse seaduse, kutseõppeasutuse seaduse ning põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse muutmise seaduse 231 SE eelnõule:

- Eelnõus ja seletuskirjas viidatakse vanemale, samas tuleb arvesse võtta ka teisi lapse seaduslikke esindajaid, kuna lapsel ei ole alati vanemat. Eriti kui räägime UA sõjapõgenikest, nt Eestis esitati aastal 2022 maakohututesse 342 alaealisele isikule (Ukrainast sõjapõgenikuna) eestkoste määramise avaldust, ning Eestis on alates 22.02.2022 olnud üle 70 saatjata alaealise.
- PS §37 lg3 sätestab, et lapse hariduse valikul on otsustav sõna vanematel. Põhiseaduse kommenteeritud väljaandes⁵ on selgitatud, et kuigi PS kasutab sõna „vanemad“, tuleb selle all mõelda kõiki seaduslikke esindajaid. Samas tuleks käesoleva eelnõu puhul sihtgrupi spetsiifikast⁶ lähtuvalt siiski terminoloogia viia kooskõlla TSÜS'i ja PKS'iga ning lisada eelnõu teksti täiendavalt *seaduslik esindaja*.
- Lastekaitse Liit toetab Eesti Linnade ja Valdade Liidu tähelepanekut (lisa 2, kooskõlastustabel), et vanemate teavitamisel, sh otsimisel on vaja teha piisavalt jõupingutusi. Hetkel jääb eelnõuga antav kohustus ebamääraseks, st tekib oht ebavõrdsele kohtlemisele.
- Küsimust tekitas seletuskirjas lk 6 toodud põhjendus kinnituse vormi osas (*Kinnitus võiks olla esitatud kirjalikult või kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis (nt e-kirjaga)*). Seega jättes lahtiseks vormi, elik kinnitus võib ka olla suuline, mis mingilgi viisil ei ole

⁵ Loe lähemalt: <https://pohiseadus.ee/sisu/3508>

⁶ Loe lähemalt:

https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Sisser%C3%A4ndajatest%20saatjata%20alaealiste%20vastuv%C3%B5tmine.pdf

aga taasesitamist võimaldav. Jääb selgusetuks, miks kinnitusele ei rakendata ühtlustamisprintsipiibist lähtuvalt sama vormi kui ametlike taotluse puhul, sh lasteasutusele esitatavate taotluste korral. Vältimaks hilisemaid vaidlusi oleks otstarbekas kehtestada taasesitatavust võimaldava vormi nõue.

- Lastekaitse Liit palub üle vaadata kutseõppeseadusse lisatav §34' lg 5, mis puudutab vanglas olnud õpilaste lihtsustatud väljaarvamise alust. **Riigis tervikuna on vaja pöörata suuremat tähelepanu õigusrikkujate (ennekõike alaealiste õigusrikkujate) taasühiskonnastumisele. Vaja on panustada senisest enam alaealiste õigusrikkujate igakülgele toetamisele, sh sotsiaalsete oskuste õppele.** Liit juhib tähelepanu asjaolule, et antud väljaarvamise aluse kergekäeline kasutamine ei läheks vastuollu kriminaalpoliitika arengusuundadega. Kriminaalpoliitika põhialused⁷ p.6.3. kohaselt on korduvkuritegevus riigi erilise tähelepanu all ning korduvkuritegevuse ärahoidmisele pööratakse tähelepanu nii kriminaaljustiitsüsteemis kui ka väljaspool seda (näiteks toimetuleku-, haridus-, tööhõive- ja tervishoiuvaldkonnas). Korduvkuritegevus on probleemiks just alaealiste hulgas, kusjuures märkimisväärne alaealistest sooritab järgmise kuriteo juba aasta jooksul pärast vabanemist. Tuleb tõdeda, et noorel on vanglas puudulikud oskused ja piiratud võimalused planeerida oma elu vabanemisejärgselt. Seda vahendavad ja suunavad ametnikud/tugiisikud, kuid noor ei oma kontrolli ega võta tihti vastutust. Vangistuse ajal võivad katkeda või halveneda lähisuhted (pere ja sõpradega, paarisuhted) - võrgustikuga, kes saaksid olla toeks noore vabanemisel. Kunstlikus keskkonnas kasvavatel noortel on piiratud oskused ja teadmised toimetulekuks tavaühiskonnas ja igapäevases kontekstis - sh töötamine, edasiõppimine, riigi ja erinevate institutsioonidega suhtlemine. Neil on hirm ja häbi teadmatuse ja oskamatusse pärast ning see pärsib neid. Kõrge korduvkuritegevuse määr näitab, et noorte õigusrikkumistele reageerimine karistuse ja isolatsiooniga pigem ei ole tõhus, mistõttu on vaja senisest suuremat rõhku panna taasühiskonnastumisele. Suuremat tähelepanu on vaja pöörata alaealiste õigusrikkujate sotsiaalsete oskuste õppele ja taasühiskonnastumisele. **Oluline on suuremat tähelepanu pöörata ka häbimärgistamise vähendamisele ühiskonnas ja indiviidi tasandil vägivallaennetuses, kuna selles valdkonnas ei ole piisavat edasiminekut toimunud.**

⁷ Loe lähemalt: <https://www.riigiteataja.ee/akt/313112020006>.

- On tervitatav, et korrastatakse/ühtlustatakse kutseõppeseaduse muudatustega väljaarvamise alused, kuid siiski **tuleb pöörata kõrgendatud tähelepanu NEET noorte toetamisele ja noorte kutseõppest väljalangemise vähendamisele**. Antud vajadustele viitas Lastekaitse Liit juba 2015 ÜRO Lapse õiguste konventsiooni täiendavat aruandes⁸, ning sellele osundas ka ÜRO Lapse Õiguste komitee 2017 tehtud lõppjärelustes Eesti teise kuni neljanda perioodilise aruande kohta⁹. Septembris 2023 avaldatud OECD hariduse statistiline lühiülevaade (Education at a Glance 2023, EAG)¹⁰ näitab, et OECD riikides keskmiselt ei õpi ega tööta (on NEET-staatuses) 14,7% 18–24aastastest noortest täiskasvanutest. Eestis on NEET-noorte osakaal 15%. NEET-noorte osakaalu vähendamine on oluline kõikides OECD riikides, kuna nende hilisemad tööturuväljavaated on kehvemad kui eakaaslastel, kes jätkasid selles vanuses õpinguid või osalesid koolitustel. Võrdluses OECD keskmisega on ka Eestis õpingute lõpetamise määr üldkeskhariduses märgatavalt kõrgem kui kutsekeskhariduses. Kui keskhariduse lõpetab 93% õpilastest, siis kutsekeskhariduse lõpetajate osakaal on vaid 67%, mis omakorda rõhutab just kutsehariduse arendamise vajadust. Paraku tuleb tõdeda, et Eesti avaliku sektori hariduse kogukulutustest läheb kutseõppeasutustele ja üldkeskhariduse õppeasutustele võrdselt 6%, mis on madalam OECD keskmistest näitajatest, mis on vastavalt 10% ja 11%.

Igakülgsel koostööle lootma jäädes ning edaspidi jätkuvalt valmis protsessi panustama.

Lugupidamisega

Varje Ojala

/allkirjastatud digitaalselt/

MTÜ Lastekaitse Liit juhatuse liige

⁸ Loe lähemalt: <https://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2016/02/%c3%9cRO-LAPSE-%c3%95IGUSTE-KONVENTSIOONI-T%c3%84IENDAV-ARUANNE.pdf>

⁹ Loel lähemalt: https://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2022/05/lok_soovitused_eesti_keeles.pdf

¹⁰ Loe lähemalt: https://hm.ee/sites/default/files/documents/2023-09/EAG2023_CN_EST_110923.pdf

- On tervitatav, et korrastatakse/ühtlustatakse kutseõppeseaduse muudatustega väljaarvamise alused, kuid siiski **tuleb pöörata kõrgendatud tähelepanu NEET noorte toetamisele ja noorte kutseõppest väljalangemise vähendamisele**. Antud vajadustele viitas Lastekaitse Liit juba 2015 ÜRO Lapse õiguste konventsiooni täiendavat aruandes⁸, ning sellele osundas ka ÜRO Lapse Õiguste komitee 2017 tehtud lõppjärelustes Eesti teise kuni neljanda perioodilise aruande kohta⁹. Septembris 2023 avaldatud OECD hariduse statistiline lühiülevaade (Education at a Glance 2023, EAG)¹⁰ näitab, et OECD riikides keskmiselt ei õpi ega tööta (on NEET-staatuses) 14,7% 18–24aastastest noortest täiskasvanutest. Eestis on NEET-noorte osakaal 15%. NEET-noorte osakaalu vähendamine on oluline kõikides OECD riikides, kuna nende hilisemad tööturuväljavaated on kehvemad kui eakaaslastel, kes jätkasid selles vanuses õpinguid või osalesid koolitustel. Võrdluses OECD keskmisega on ka Eestis õpingute lõpetamise määr üldkeskhariduses märgatavalt kõrgem kui kutsekeskhariduses. Kui keskhariduse lõpetab 93% õpilastest, siis kutsekeskhariduse lõpetajate osakaal on vaid 67%, mis omakorda rõhutab just kutsehariduse arendamise vajadust. Paraku tuleb tõdeda, et Eesti avaliku sektori hariduse kogukulutustest läheb kutseõppeasutustele ja üldkeskhariduse õppeasutustele võrdselt 6%, mis on madalam OECD keskmistest näitajatest, mis on vastavalt 10% ja 11%.

Igakülgsel koostööle lootma jäädes ning edaspidi jätkuvalt valmis protsessi panustama.

Lugupidamisega

Varje Ojala

/allkirjastatud digitaalselt/

MTÜ Lastekaitse Liit juhatuse liige

⁸ Loe lähemalt: <https://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2016/02/%c3%9cRO-LAPSE-%c3%95IGUSTE-KONVENTSIOONI-T%c3%84IENDAV-ARUANNE.pdf>

⁹ Loel lähemalt: https://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2022/05/lok_soovitused_eeesti_keeles.pdf

¹⁰ Loe lähemalt: https://hm.ee/sites/default/files/documents/2023-09/EAG2023_CN_EST_110923.pdf